

Vragenderwijs

Polygamie: droom of nachtmerrie

D. Grutter

Op een vergadering van de mannenvereniging ‘Sybrandus Lubbertus’ te Dokkum kwam de ‘veelwijverij’ aan de orde. Die kwamen de leden telkens tegen in het Oude Testament. Hun vraag is: ‘Waarom stelde God dit niet uitdrukkelijk vast als een grove zonde? Ook toen het volk Israël door God geregeerd werd als theocratie en door de wet, die daar door God zelf gegeven was, was de sanctie daarop in de gevallen van meerdere vrouwen bij één man niet erg sterk.’

Hier wordt een zaak aan de orde gesteld die bij gelovigen vaak verwarring oproept. Hoe kan het nu dat de Bijbel tolerant schijnt te zijn tegenover de polygamie? De vereniging noemt het ‘veelwijverij’. Dat doet het nog ongunstiger klinken. Dat herinnert onder andere aan de doperse seksuele uitpattingen in Münster, waar Jan van Leiden de teugels in handen had.

Waar gaat het over?

Bij het horen van het woord polygamie denken we vaak direct aan een man die meer vrouwen heeft. Dat is één vorm. Maar onder polygamie valt ook het omgekeerde: een vrouw die meer mannen heeft. Die vorm komt onder andere voor bij sommige kleinere volken in Tibet en India. Daar is dat erkend en legaal, en wordt het gezien als passend binnen het leefpatroon van die gemeenschap. Bij de arme boeren in Tibet is deze vorm economisch bepaald. Als elke zoon uit een gezin een eigen vrouw nam en een gezin zou stichten, zou de schaarste aan voedsel nog groter worden. In sommige groepjes in India wordt het gebruik veroorzaakt door het gebrek aan meisjes. In andere situaties stuurden vorsten hun dochters naar een vorst met wie men een bondgenootschap gesloten had. Ze dienden in het diplomatieke verkeer om de belangen van hun land te behartigen en tegelijkertijd te zorgen dat de verhoudingen tussen landen goed bleven. In de Dertigjarige Oorlog hadden zoveel mannen het leven verloren, en waren zoveel vrouwen onbeschermd en onverzorgd achtergebleven, dat de Duitse Rijksdag voor een korte tijd de polygamie legaliseerde om de samenleving weer enigszins te later herstellen. Deze vormen van polygamie zijn niet te vergelijken met seksuele uitpattingen. De drijfveer was ook heel anders. Er waren meer aspecten in geding dan (alleen) seksuele.

Wat lezen we over polygamie in de Bijbel?

Met deze kennis willen we nu eens gaan kijken naar de polygame situaties die we in de Bijbel tegenkomen.

Voor het eerst komen we daarmee in aanraking in Genesis 4, waar we lezen dat Lamech twee vrouwen nam, Ada en Silla. Deze nakomeling van Kaïn trekt zich niets aan van de instelling van het huwelijk door de Here. De taal die deze man uitslaat, laat zien dat hij een goddeloos mens is, die zich ook nadrukkelijk doet kennen als een ‘kind’ van Kaïn. Een bruto. Daarna lezen we over de aartsvaders. Zowel Abraham als Jakob kregen kinderen bij slavinnen.

Gaat het daarbij om grove zonde, zoals de mannenvereniging in zijn vraag stelt? Ik denk het niet. Het is geen zaak van seksuele lust. Het gaat om de kinderen. Het is dan ook opvallend dat niet Abraham en Jakob deze slavinnen nemen, maar dat ze hun door hun vrouwen worden gegeven.

Met het doel dat die slavinnen kinderen baren op haar knieën, zoals we dat lezen in Genesis 30:3 (NBG-51). En dat gebeurde vaak letterlijk. Het kind werd geboren in de schoot van de vrouw die de slavin aan haar man had gegeven. En het kind werd door Rachel dan ook haar kind genoemd: God heeft mij een zoon gegeven (Gen. 30:6). Een van mijn collega's noemde ze in een preken-serie 'de draagmoeders'. Dat was de functie van deze bijvrouwen.

Daarnaast is er nog het huwelijk van Jakob met de beide zusters Lea en Rachel. Maar we weten hoe Lea hem in het huwelijksbed geschoven is. Is dit grove zonde? Als we dat denken: wat was dan de goede oplossing? Alsnog Lea wegsturen? Of niet meer met Rachel trouwen?

Wat sterk onze aandacht trekt, is de geschiedenis van de ouders van Samuël: de vrome Elkana had twee vrouwen, Hanna en Peninna. De Bijbel maakt niet duidelijk wat de reden is geweest. Misschien de kinderloosheid van Hanna. Maar dat is niet met zekerheid uit te maken. Aan de andere kant was het de tijd van de Rechters, waarin iedereen deed wat goed was in eigen ogen. Waar de priesters leefden in overspel. In zo'n situatie raken ook vrome gelovigen soms de weg kwijt.

Vervolgens zijn daar de harems van de Israëlitische koningen. Ondanks dat de Here in zijn koningswet gezegd had dat de koning er niet veel vrouwen op na mocht houden (Deut. 17:17), hebben zij dat wel gedaan. Dat hoorde bij de grandeur van het koningschap en bij het politieke verkeer in die tijd.

Wat zegt de Bijbel daarover?

Hoe stelt de Here in de Bijbel Zich nu op tegenover de polygamie? Of, om de vraag van de vereniging over te nemen: waarom stelde God dit niet uitdrukkelijk vast als een grove zonde? Allereerst is het voor mij de vraag of de Here dat niet gedaan heeft. De Bijbel is immers vanaf de tijd van Mozes geschreven. Zou de Here al die eeuwen daarvoor zijn mensen niet hebben onderricht over het huwelijk? Heeft God niet meer met mensen gesproken dan we achteraf daarover kregen opgetekend? Hij sprak toch met Abraham en Henoch en Noach. Zou dat niet aan de orde geweest zijn? In Genesis 2 maakt de Here al duidelijk dat monogamie normatief is. Man en vrouw schiep Hij hen. En die twee zouden tot één vlees zijn. Daarvoor hoef je niet allerlei teksten en tekstjes te zoeken. Iedereen die de Here kende, las dat duidelijk af uit de wijze waarop de Here in zijn wijsheid het huwelijk heeft gegeven. Treffend vond ik dat verwoord in een vraaggesprek dat het Nederlands Dagblad had met Antoine Bodar. Toen daarin homofiel samenleven aan de orde kwam, stelde deze priester: 'Ik hoef niet allerlei teksten te hebben die aangeven dat dat niet goed is, daarvoor is Genesis 2 voldoende.' Het trof mij dat juist deze man, die zelf met een vriend had samengeleefd, dat niet trachtte te verdedigen met allerlei teksten, maar eenvoudig naar de schepping verwees. Zoals ook de Heiland deed, toen Hij inzake de echtscheiding niet allerlei teksten en geboden naar voren bracht, maar zei: 'Zo is het vanaf den beginne niet geweest.' Ik denk dat de vromen dat vroeger wel degelijk hebben gezien.

Vandaar ook dat de polygamie van Lamech duidelijk als het product van zonde en afval getekend wordt. Een levenshouding van de dagen voor de zondvloed, waarin men vrouwen nam, wie men ook maar wilde. Daarover komt dan ook het strenge oordeel van God. Dat zal door het spreken van Henoch, die in nauwe verbondenheid met God leefde (Gen. 5:22), zeker niet onbekend zijn geweest.

Bij de aartsvaders ging het vaak om de kinderen die geboren moesten worden in verband met de komst van de Messias. De Here wilde dat de stammen en families in stand bleven. Daartoe had Hij ook het zwagerhuwelijk ingesteld. Dat leviraatshuwelijk leidde soms tot vormen van polygamie. Bovendien kwam polygamie in die tijd ook in de omringende wereld voor. De Here breekt dat niet met geweld af, maar leidt door wetgeving zijn volk uit het dal naar het

oorspronkelijk niveau van het huwelijk terug. We kunnen het vergelijken met de situatie van de slaaf Onesimus, die door Paulus naar zijn meester teruggestuurd wordt. Paulus zegt niet: Het is een grof schandaal, dat je slaven houdt. Nee, dat is de situatie. Maar hij dringt erop aan dat Filemon hem als een broeder in de Here ontvangt. Ook met Israëls koningen had de Here geduld. Een koning als Salomo kreeg dochters van andere vorsten als vrouw. Dat kon hij eigenlijk niet weigeren. Wel liet de Here in tal van situaties merken dat het zijn bedoeling niet is geweest. Denk maar aan de ruzie in de tent van Abraham, aan heel die sfeer in Jakobs huisgezin. In het gezin van Elkana gaat het niet goed. Maar het kromme kan niet in één keer worden rechtgebogen, dan vallen er brokken. Het moet langs de weg van de geleidelijkheid. Dat is ook het beleid van de zendelingen op Kalimantan Barat en op Irian Jaya. De weg wordt duidelijk gewezen. Van de ambtsdragers wordt geëist maar één vrouw te hebben. Wie daarvan afwijkt, verliest zijn ambt of aanstelling als evangelist. Aan de andere kant worden mensen die tot geloof komen, niet gedwongen een of meerdere vrouwen weg te sturen. Dat zou met recht asociaal zijn. Deze vrouwen zouden zonder onderdak en bescherming, zonder verzorging het bos worden ingestuurd. Maar de regel wordt duidelijk gesteld, zoals dat ook in het Nieuwe Testament gebeurt.

Geen roze droom

Mochten sommige van de vragende broeders denken, dat het vroeger toch wel wat makkelijker en aantrekkelijker ging, dan moet ik hen uit de droom helpen. Polygamie en harems leverden veel moeite en problemen op. De familie van elke vrouw lette goed op of hun dochter of zuster wel aan haar trekken kwam. Onder de vrouwen heerste behoorlijk veel afgunst en jaloezie. Een sultan moest de door hem voor de nacht begeerde vrouw stiekem zijn tent binnensmokkelen. De vrouw die voor die nacht aan de beurt was, moest schadeloos gesteld worden. Ook werd onderling door de harem vrouwen gehandeld. Denkt u maar aan de geschiedenis van de liefdesappelen in Genesis 30:14-16. Het gebeurde soms dat een sultan zijn hele harem opruimde. Het was eerder een nachtmerrie dan een roze droom. Ook de praktijk van het leven bewees dat de Here wijs is bij het instellen van het monogame huwelijk.

Wanneer wij mannen zoveel energie steken in de liefdesband met onze vrouwen als degenen die een harem hebben, en wanneer de vrouwen zoveel doen om de aandacht van hun man te vangen en te houden als de dames in de harem, dan wordt een mooie droom nog een gelukkige werkelijkheid.